

בענין לאו דקוסם

והמסתעף מכך לענין רפואה הנקראת "מה אחד"

א.

איסור קוסם

במין מן ההנעה (ב). כי אלו בעלי הכחות כלם, המגידים מה שיתחדש קודם היותו, אמנם יתאמת להם זה בהיות כח הדמיון מהם חזק ודבריהם מתקיימים ברוב, ולכן ישערו במה שיהיה ויהיה להם יתרון זה על זה בזה כיתרון מעלות אישי האנשים קצתם על קצתם בכל כח מכחות הנפש, ואי אפשר לאלה בעלי הכחות הדמיונות, מבילתי שיעשה מעשה, ופעולה אחת מהפעולות, יניע בה כחו ויוציא לאור פעולתו, והנה מהם מי שיכח במטה אשר בידו בארץ הכאות תכופות ויצעק צעקות משונות ויעזוב מחשבתו ויביט לארץ זמן ארוך עד שימצאהו כמו עניני

כתיב בפר' שופטים (דברים י"ח, י'): לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף (ובפס' י"ד): כי הנויים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן וגו'.

ופירש רש"י (דאיתא בספרי) קסם קסמים: איזהו קוסם, האוחז את מקלו ואומר, אם אלך אם לא אלך, וכן הוא אומר (הושע ד', י"א) עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו, ע"כ. (א)

והרמב"ם בספר המצוות, לא תעשה ל"א כתב: שהזהירנו מקסום, רוצה לומר: שיניע כח הדמיון

א. עיין בפרוש המלבי"ם דפירש: הקוסם הוא שעושה מעשה מן המעשים הידועים עד שיפנה לבו להגיד עתידות, כמו שנעשה בזמננו ע"י הנחת אצבעות על טבלא של עץ ובסיוע כח הדמיון כווננו להשיג איזה דברים נעלמים וכמ"ש עמי בעצו ישאל, והיו עוד כמה מיני קסמים כמ"ש קלקל בחצים וגו' ראה בכבד בימינו הקסם ירושלים (יחזקאל כא), עכ"ל.

ב. עיין בתרגום הרב קאפח להרמב"ם דכתב: לעורר את כח ההשערה במין ממיני העוררות. והוא אותו הענין המובא כאן.

חולי הנופל ויספר מה שיהיה, וכבר ראיתי זה פעמים בסוף המערב, ומהם מי שישטח החול ויעמיד בו תמונות, וזה הרבה מפורסם במערב, ומהם מי שישליך אבנים דקים ביריעה מעור ויארץ לעיין בהם, ואחר כך יספר דברים, וזה ידוע ומפורסם בכל מקום שהלכתי בו, ומהם מי שישליך אזור עור ארוך בארץ ויסתכל בו ויספרו, והכוונה בזה כלו להניע את הכח המתהווה בו, לא שאותו הפועל בעצמותו יעשה דבר או יורה על דבר, ובזה טעו ההמון כי הם בעבור שיצדקו להם קצת אותם הספורים יחשבו שאלו הפעולות יורו על מה שיהיה, והגיע בהם הענין בזה המעות עד שחשבו כי קצת אותן הפעולות, סבת היות מה שיהיה, כמו שיחשבו בעלי משפטי הכוכבים כי דיני הכוכבים אמנם הם מזה היחס, כלומר שהם מין מהנעת הכח ולעורר אותו, ולכן לא ישתוו שני בני אדם באמתת הספור, ואם השתוו בידיעה במשפט.

וכל מי שיעשה אחת מאלו הפעולות וזולתן, ממה שילך בדרכן, יקרא קוסם, אמר ית' לא ימצא בך וגו' קוסם קסמים, ולשון ספרי איזהו קוסם, זה האוחז במקלו ואומר אם אלה אם לא

אלך, ומוזה המין מן ההנעה המפורסם באותו הזמן, אמר הנביא עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו, והעובר על לאו זה ויעשה אחת מאלו הפעולות, חייב מלקות, כלומר מי שיהיה קוסם ויגיד לבני אדם בפועל שיפעל אותו, לא מי שישאל לקוסם, אבל השאלה לקוסם מגונה מאד, וכבר התבארו משפטי מצוה זו במקומות מגמ' סנהדרין (דף ס"ה ע"א) ותוספתא שבת (פ"ז פ"ח) וספרי, עכ"ל.

ובספר חיד החזקה הל' ע"ז (פרק י"א הלכה ו') כתב הרמב"ם: איזהו קוסם, זה העושה מעשה משאר המעשיות, כדי שישום ותפנה מחשבתו מכל הדברים עד שיאמר דברים שעתידים להיות ויאמר דבר פלוני עתיד להיות או אינו הווה או שיאמר שראוי לעשות כן, והזהרו מכך, יש מן הקוסמין שמשמשים בחול או באבנים, ויש מי שנוהר לארץ וינוע וצועק, ויש מי שמסתכל במראה של ברזל או בעששית ומדמין ואומרים, ויש מי שנושא מקל בידו ונשען עליו ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר, הוא שהנביא אומר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו, ע"כ.

ב.

ג' שיטות בהבנת איסור קוסם

כח טבעי הנעלם באדם שע"י אי אלו פעולות יוכל להשתמש בזה הכח לדעת העתידות במה שצריך לעשות ואעפ"כ התורה אסרה זאת הפעולה.

הנה יש לחקור בדברי הספרי שהבאנו לעיל האם הכוונה היא שהקוסם עושה פעולתו ע"י כוחות רוחניים כגון שדים ורוחות וכד' או שמא ישנו איזה

ובזאת מצינו דלכאוי נחלקו רבותינו הראשונים הרמב"ם הסמ"ג והסמ"ק, דלפי שיטת הרמב"ם הנ"ל, ענין קוסם הוא שעושה פעולות שונות שעל ידם יוכל להניע כח המדמה שלו ולהשתמש בכח זה כדי לידע מה יעשה או לידע העתיד להיות. והנה בעל הסמ"ק כתב (בסימן קמ"ג) דמעשה קוסם הוא ע"י שדים או השבעות עיי"ש, ודלא כדברי הרמב"ם הנ"ל דנקט כלשון הספרי שעושה מעשה על ידי מקל וכד' כדי לעורר כח הדמיון שבו עד שידע התשובה. והנה בסמ"ג מצינו לכאורה פירוש אחר, דכתב בל"ת נ"ב וז"ל: שלא לקסום שנאמר לא ימצא בך וגו' קוסם קסמים, יש כשיוצאים לדרך בודקין בקסמים קודם צאתם ולוקחים קסמים מעץ ומקלפין אותם מצד אחד ומצד השני מניח הקליפה ולוקח הקיסם וזורקו מידו, אם כשנפל נמצאת הקליפה למעלה זהו איש, ואח"כ זורק קיסם אחר, אם מחשוף הלבן עולה כלפי מעלה אומר

זו היא אשה, הרי איש ואח"כ אשה זהו סימן טוב והולך לדרכו או עושה המעשה שחפץ לעשות, ואם מחשוף הלבן נראה תחילה ואח"כ הקליפה אומר הרי אשה ואח"כ איש ונמנע, ואם הקליפה למעלה בשניה או מחשוף הלבן למעלה בשניהם, הרי איש אחר איש או אשה אחר אשה ודרכו בינונית, ועדיין עושין כן בארץ אשקלבוניאה, ועל שם הקיסמים נקרא קוסם קסמים הוא שאמר הנביא עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו, עכ"ל.

והעולה מדבריו כי עצם מעשה הקוסם הוא שמשתמש בסימנים עצמם בלבד כדי לברר שאלתו ואינו משתף בכך למח המדמה שלו כדברי הרמב"ם הנ"ל, היינו שרואה בכח הדמיון איזו השערה ואשר ע"י הפעולה הוא רק מניע כח הדמיון שעל ידו ידע דברו, אלא דע"י עצם המעשה שעושה עם מקלו וכד' מקבל תשובתו ע"י איזה סימן שרואה בו.

ג.

הרחבה בהבנת השיטות הנ"ל

מינים בקוסם ולכאוי סובר הרמב"ם דהספרי נקט רק מין אחד מקוסם לדוגמא אבל ודאי הוא שישנם עוד הרבה מינים, והנה בעל הסמ"ג כתב לעצמו רק מין אחד. ותירץ בספר ברית משה דזהו שהוקשה לכל הראשונים הנ"ל עפ"י הכתוב בספרי: איזהו קוסם, זהו האוחז במקלו ואומר אם אלך אם לא

יעויין בספר ברית משה על הסמ"ג מצוה נ"ב דהקשה על דברי בעל הסמ"ק שכתב (בסימן קמ"ג) שמעשה הקוסם הוא ע"י שדים או השבעות, דהרי מפורש בספרי הנ"ל שע"י מקל הוא עושה מעשהו, וגם על דברי הסמ"ג תמה מדוע המציא פשט לעצמו שלא כהספרי והרמב"ם, דהרמב"ם כתב שישנם כמה

אלך וכו', דכיצד ידע ע"י אחיזת המקל לכוון מעשיו, ומכח שאלה זו ביאר הסמ"ק דמוכח מחז"ל שהקוסם הוא ע"י שדים והשבעות, דאם לא כן איך ידע תשובתו, ואילו הסמ"ג ביאר דהקוסם ידע דברו ע"י שנוטל קיסמים מעץ והוא מקלפם ומשליכם ורואה בהם סימן, ועל שם הקיסמים נקרא קוסם קסמים, ואילו הרמב"ם למד שע"י שאוחז המקל הוא מתבודד ומפנה מחשבתו עד שיגיע לבח המדמה שבו וישתמש בו לדעת דברים שונים ועתידות.

והנה בעל הטורים בסימן קע"ט הביא דברי הרמב"ם הנ"ל להלכה. ועיין שם בבית יוסף שהביא גם דברי הסמ"ג להלכה, ולא ציין כי הסמ"ג פליג על הרמב"ם (והנה הב"י לא הביא כלל דברי הסמ"ק דקוסם הוא ע"י מעשה שדים, ואולי הוא סובר שאין דבריו הם להלכה, דעיין שהביא בשולחן הערוך ביו"ד קע"ט ס"ק ט"ז, דנחלקו הרמ"ה והרא"ש אם מותר לשאול בשדים) ועיין בב"ח שם דכתב שהסמ"ג והסמ"ק פירשו בענין אחר, וגם הוא לא כתב כי נחלקו על הרמב"ם בדין זה, וגם בספר ברית משה על הסמ"ג (לא תעשה נ"ב) פירש דברי הב"ח דאין כוונתו לומר דיש כאן מחלוקת אלא דישנם כמה וכמה פירושים במעשה קוסם וכולהו קשומ, רק שהקשה שם

הברית משה מדוע בשו"ע לא מובא בפרוש הלאו דקוסם, ותירץ דאולי סמך המחבר על מה שכתב בריש סימן קע"ט דאין שואלים בחושים בכוכבים ובגורלות וסמך שנדע דכ"ש הוא שאין שואלים בקוסמים (וכמו שכתב הרמ"א שם) אבל פשוט הוא דהשמטת השו"ע אינה ראייה שבא לחלוק כאן על הראשונים הנ"ל, כידוע דהרבה פעמים לא הביא המחבר בשולחן כל מה שכתב בחיבורו הבית יוסף.

מ"מ יש לומר דגם הסמ"ק שכתב כי הקוסם הוא ע"י שדים מודה לדברי הרמב"ם ורק מבאר שכתב הדמיון שבאדם שדרכו הוא משיג תשובותיו (כדברי הרמב"ם הנ"ל) הוא בעצמו בגדר השתמשות בשדים, דלעולם כח המדמה שנוקט בו הרמב"ם דכאשר הוא מניעו ומעוררו להשיב לו תשובותיו והוא עובר באיסור קוסם, הוא הוא מחצב השדים והקלי' אשר מיירי בו הסמ"ק וענינם אחד, ולפיכך אפשר לומר כי אין כאן מחלוקת לדינא וכל אלו האופנים נכללים בלאו של קוסם דכאמור לא כתב רבינו הב"י שנחלקו רבותינו הראשונים על הרמב"ם, וכן כתב בספר ברית משה הנ"ל דלהלכה חוששים לכל אלו הראשונים. (ג)

ג. ועיין בספר אוצר החיים להנה"ק מקאמארנא פר' שופטים דלאו דקוסם הוא בסוד מה דאיתא בזה"ק (ח"ג דף ק"ב ע"ב) שישנם בין בקדושה ובין בטומ' להבדיל, עובדא ומילולא היינו שיכול האדם להמשיך על עצמו בחי' הקדושה ע"י הדיבור והמעשה או ח"ו להמשיך

ים   בענין לאו דקוסם   החכמה   לה

הקל' והשדים ורק אח"כ אם יודע האדם ג"כ בשמות הקודש והיהודים הקדושים שגילו לנו רבותינו הק' האר"י ז"ל וכו', אזי יוכל לכנוס במחצבים יותר פנימיים וקדושים, וכל ענין זה יתבאר לקמן בס"ד ביתר אריכות.

וכאן הוא המקום להעיר עוד עפ"י מה ראיתא בספרי המקובלים דכח הדמיון שבאדם (שאינו מבורר כראוי ע"י תוספת קדושה ופרישות והשגת התורה וכו'), הינו מקושר עם מחצב השדים (ד), דבתחילה נכנס האדם המפשיט עצמו דרך מחשבתו במחצב

ד.

האם איסור קוסם הינו ג"כ על השואל בקסמים או רק על הקוסם לבד

לקוסם אבל השאלה לקוסם מגונה מאוד, והנה זו הלשון מורה לכאורה כי אין איסורו מן התורה.

ולשיטת הרמב"ן ושאר הפוסקים (עיין בתרומת הדשן סימן צ"ו, ועיין בב"י בסימן קע"ט ועיין בשו"ת הריב"ש סימן צ"ב ובספר יד הקמנה על הרמב"ם הל' ע"ז פ"ו ט"ז ובמנחת עני שם), אין איסור תורה בשאלה בלבד אלא רק באוב וידעוני משום דכתיב בהדיא בהם (דברים י"ח, י"א) ושואל אוב וידעוני, אבל בשאר אין לשואל בהן איסור תורה אלא משום תמים תהיה,

הנה מפשטות לשון הרמב"ם ביד החזקה (ע"ז י"א ו' ז') משמע שישנו בשואל בקוסמים איסור תורה, דכתב שם: אסור לקסום ולשואל לקוסם אלא שהשואל לקוסם מכין אותו מדרות, ע"כ. היינו שהשואל הינו לאו שאין בו מעשה ולפיכך אין לוקין עליו, וכן פסק בספר יד הקמנה על הרמב"ם פ"ו אות ט"ז. וצ"ע קצת מלשון הרמב"ם בספר המצוות (ל"ת ל"א) דכתב שם: והעובר על לאו זה ויעשה אחת מאלו הפעולות חייב מלקות, כלומר מי שיהיה קוסם ויגיד לבני אדם בפועל שיפעל אותו, לא מי שישאל

עליו רוח טומ' על ידי פעולותיו, ומשמע מדבריו שמפרש האיסור דקוסם כדברי הסמ"ק הנ"ל שכתב שהקוסם הוא ע"י שעוסק בשדים והשבעות.

ד. עיין בספר שערי קדושה לרח"ו ח"ג פ"ו דגם אצל הנביא בזמן תחילת התגלות הנבואה היה נגלה תחילה הקליפה וכוותיה, אלא שהנביא אמת לא היה נדבק בהם אלא היה קורע ועובר בהם ועיין בספר תו"ח דף צ"ב, ועיין בדברי הגאון המקובל הגדול ר' נפתלי הרץ הלוי מגדולי תלמידי הגר"א בדורות האחרונים בהקדמתו לספרו ברית עולם.

ורק מי שעושה אלו הפעולות בעצמו עובר בלאו דקוסם, ולפי דבריהם יהיה מותר לשאול בהן לעכו"ם בשביל החולה כיוון דאין האיסור אלא משום תמים תהיה, אבל הש"ך (ביו"ד סימן קע"ט ס"ק א') בשם הרש"ל בחולין (פ"ה סימן י"ג) אוסר השאלה בהן אפי' לחולה

ואפי' במקום סכנת איבר, ובמקום סכנת נפשות או כשבא לו החולי ע"י כישוף או רוח רעה מותרת השאלה בהן, ומ"מ עפ"י הוזה"ק (תזריע נ"א ע"א, המובא בב"י ובש"ך) אסור לשאול בהן אפילו במקום פיקו"נ (ויתבאר ענין זה עוד לקמן אי"ה).

ה.

ביאור שיטת הרמב"ם

בגדר איסור השתמשות בכח המדמה ע"י מעשה

א] ביאור שיטתו עפ"י דבריו בספר מורה נבוכים: (ה)

הנה כבר הבאנו לעיל דפסקו הטור וב"י בסימן קע"ט כדברי הרמב"ם, ויש לנו לעיין היטב בעומק שיטתו, וכדי להבין דבריו צריכים להקדים דברי עצמו בספר מורה נבוכים (ח"ב פרק ל"ז), ותמצית דבריו שם: כי רואים אנו בטבע הבריאה דישנם אנשים שיש להם איזו שלמות בעצמם שעל ידה יכולים להנהיג אנשים אחרים, ויש שאין להם שלמות זו ויכולים להנהיג רק עצמם ולא אחרים, ומבאר שם הרמב"ם דישנם בבני האדם שני כוחות עיקריים, כח

העיון וכח המדמה, ואם מקבל האדם שפע עליון על כח עיונו נעשה חכם ואם יקבל השפע על כח המדמה יוכל להיות מנהיג מדינות או להיות קוסם ומנחש ובעל חלומות אמיתיים וכן יוכל לעשות פליאות ותחבולות זרות ומלאכות נעלמות, ע"כ.

והנה ברור הוא הדבר דאע"פ שלהיות מנהיג מדינה וכד' הוא נצרך לאותו השפע עליון שצריך בכדי לקסום ולנחש, הרי שלהיות מנהיג וכד' הוא דבר היתר ואילו בקוסם ומנחש יש בזה איסור תורה (ומה שהרמב"ם מכנה זאת שפע אלוקי, כי גם הקדושה וגם הטומאה הכל שורשם משפע האלוקי רק שבטומ'

ה. כאן המקום לדחות דעת הטועים הסוברים דאין לפסוק הלכה עפ"י ספר מורה נבוכים לרבינו הרמב"ם, דעיין בשו"ת הרשב"א סימן תי"ג (אשר יובאו דבריו לענייננו כאן לקמן) דנשא ונתן בפסק הרמב"ם עפ"י הספר מורה נבוכים, ועיין בספר צפנת פענח על הרמב"ם דהביא רבות דברי הרמב"ם ממורה נבוכים ועיין בריש השו"ע דרבינו הרמ"א פתח דבריו בדברי רבינו הרמב"ם במורה נבוכים, ומ"מ כאן לא הבאנו דברי המורה אלא רק לפרש דברי הרמב"ם בספרו היד החזקה.

מקבל מזה השפע בסופו וע"י ריבוי השתלשלות ומסכים בסוד גלות השכינה, ואכמ"ל בזה וכידוע ליודעי ח"ן, ופירוש החילוק ביניהם הוא: דישנה מציאות אשר יש לאדם בטבעו בדמיונו שפע אלוקי עד שיוכל להנהיג, או שנולד בטבע שיודע מיני עתידות, וכמבואר בדברי הרמב"ן פר' ראה (מובא בשערי קדושה ח"ד פ"ב אות י"ח) שישנם מקצת אנשים שיש להם הכח של ידיעת העתידות, ובזה האופן אין כל איסור כיוון שישלוזה הכח בטבעו(ו), אבל אדם הרוצה להשתמש בכח המדמה שלו ע"י פעולות שונות שיעוררו אותו ורוצה להנהיג עצמו ואחרים ע"י השפע העליון שישנו בכח המדמה, הרי באופן זה אסרה התורה לעשות כן כדברי הרמב"ם הנ"ל.

אמנם אם ממשיך השפע של כח המדמה ע"י שמות הקודש והדרכים הידועים לבעלי הקבלה עד שממשיך על עצמו שפע קדושה ונעשה בבחי' בעל רוח"ק ונביא, הוא היתר גמור ואף מצוה גדולה יש בזה, והוא מקבל באמת ריבוי שפע אמיתי, ולעומת זאת בעלי הקוסם ומנחש וכדוגמתם מקבלים רק מעט שפע קטן האיכות אשר יש בזה השפע ערבוב הדעת ובלבולו, ונקרא בקבלה שמקבל

מבחי' חיצוניות דחיצוניות ממחצב הטומאה אשר אין בו כל שלימות, ולפיכך אסרה התורה להשתמש בשפע כגון זה, אלא בשפע הנבואה אשר הוא שפע פנימי ואמיתי ואף מצוה להשיגו כנ"ל.

וממשיך הרמב"ם בדבריו שם ואומר שאם מקבל מעט שפע אלוקי נעשה חכם ואם מקבל יותר שפע ירצה ג"כ להחכים את זולתו עד שילמדהו או שימצא תשוקתו לכתוב ספרים, וכן הוא בהשפע ששורה מכח המדמה דקדושה, דאצל הנביא אמת השפע ישפיע לו הנבואה ואם יעלה עוד יותר ישפיע על אחרים משלמותו.

וז"ל הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב ל"ז): צריך שתתעורר על טבע המציאות בזה השפע האלוהי המגיע אלינו, אשר בו נשכיל ויהיה יתרון שכלינו זה על זה – והוא, שאפשר שיגיע ממנו מעט לאיש אחד ויהיה שיעור הדבר ההוא המגיע לו שיעור שישלימהו, לא זולת זה; ואפשר שיהיה הדבר המגיע אל האיש שיעור שישפע משלמותו להשלים זולתו. כמו שקרה הענין בנמצאות כולם, אשר מהם – שהגיע לו מן השלמות מה שינהיג בו זולתו, ומהם – שלא יגיע לו מן

ו. ולכא"ו משמע מדבריו כי לאנשים שיש להם זה כח הרוחני בתולדה, אין כל איסור להשתמש בו כדוגמת מנהיג מדינה וכד', דכל האיסור הוא לעשות פעולה גשמית להמשיך כח הדמיון אשר הוא נפש האדם ולעוררו לגלות הנסתרות, כן נראה לפענ"ד אבל בודאי שצריך בזה עיון להלכה ולמעשה, רק שנראה שמותר הדבר.

השלמות אלא כשיעור שיהיה מנהיג בו עצמו, ולא זולתו, כמו שבארנו.

ואחר זה תדע שזה השפע השכלי, כשיהיה שופע על הכח הדברי לבד ולא ישפע דבר ממנו על הכח המדמה, אם למיעוט הדבר השופע או לחסרון היה במדמה בעיקר הבריאה ולא יוכל לקבל שפע השכל – שזה הוא כת החכמים בעלי העיון. וכשיהיה השפע ההוא על שני הכוחות יחד – רצוני לומר, הדברי והמדמה, כמו שבארנו ובאר זולתנו מן הפילוסופים – והיה המדמה על תכלית שלמות ביצירה – זהו כת הנביאים. ואם יהיה השפע על המדמה לבד ויהיה קיצור הדברי, עם מעיקר היצירה או למיעוט התלמודות – זאת הכת הם מנהיגי המדינות, מניחי הנימוסים, והקוסמים והמנחשים ובעלי החלומות הצודקות; וכן העושים הפליאות בתחבולות הזרות והמלאכות הנעלמות – עם היותם בלתי חכמים – הם כולם מזאת הכת השלישית.

וממה שצריך שיתאמת אצלך הוא – שקצת אנשי זאת הכת השלישית יתחדשו להם דמיונות נפלאים וחלומות וטרופים בעת היקיצה בדמות 'מראה נבואה', עד שיחשבו בעצמם שהם נביאים ויפלאו מאד במה ששיגוהו מהדמיונות ההם, ויחשבו שכבר הגיעו להם חכמות לא בלימוד, ויבואו בבלבולים גדולים בענינים העצומים העיוניים, ויתערבו להם הענינים האמיתיים בענינים הדמיוניים

ערוב נפלא – כל זה לחוץ הכח המדמה וחולשת הדברי, מפני שלא עלה בידו דבר – רצוני לומר, שלא יצא לפועל.

וידוע שבכל כת משלש הכיתות האלה יתרון רב מאד; וכל כת משתי הכתות הראשונות תחלק לשני חלקים, כמו שבארנו – וזה, שהשפע המגיע לכל כת משתיים יהיה אם בשיעור שישלימהו, לא זולת זה, או בשיעור שיעדף משלמותו מה שישלים בו זולתו. והכת הראשונה – והם החכמים – אפשר שיהיה השופע על כח האיש מהם הדברי כשיעור שישלימהו בעל חקירה והבנה, וידע ויכיר, ולא יתנועע ללמד לזולתו ולא לחבר, ולא ימצא לזה תשוקה, ואין לו עליו יכולת; ואפשר שיהיה השופע עליו כשיעור שיגיעהו בהכרח לחבר וללמד. כן הענין בכת השנית, אפשר שיבואהו מן הנבואה מה שישלים הנביא, לא זולת זה; ואפשר שיבואהו ממנה מה שחייב לו שיקרא האנשים וילמדם וישפיע עליהם משלמותו.

הנה כבר התבאר לך, כי לולא זה השלמות הנוסף, לא היו החכמות מחוברות בספרים ולא היו הנביאים מפיסים בני אדם לדעת האמת – כי לא יחבר חכם דבר לעצמו ללמד עצמו מה שכבר ידע; אבל טבע זה השכל כן הוא, שישפיע לעולם, וימשך ממקבל זה השפע למקבל אחר אחריו, עד שיגיע אל איש אי אפשר שיעברו השפע ההוא, אבל ישלימהו

לבד - כמו שבארנו בקצת פרקי זה המאמר.

וטבע זה הענין מחייב למי שהגיע לו זה השיעור הנוסף מן השפע - שיקרא בני אדם על כל פנים, יקובל ממנו או לא יקובל, ואפילו יזיק בעצמו. עד שאנחנו נמצא נביאים קראו בני אדם עד שנהרגו, והשפע ההוא האלוהי יגיעם ולא יניחם לשקוט ולא לנוח בשום פנים, ואפילו הגיעו לרעות גדולות. ולזה תמצא ירמיה - עליו השלום כי כשהגעהו מבזיון המורים והכופרים ההם אשר היו בזמנו, השתדל לסתום נבואתו ולא לקראם אל האמת אשר מאסוהו, ולא היה יכול לסבול זה - ואמר, "כי היה דבר ה' לי לחרפה ולקלס כל היום;

ואמרתי, לא אזכרה ולא אדבר עוד בשמו - והיה בלבי כאש בוערת עצר בעצמותי, ונלאיתי כלכל ולא אוכל". וזה ענין מאמר הנביא האחר, "ה' אלוקים דיבר - מי לא ינבא". ודע זה, עכ"ל. (ז)

ב] מהו עצם האיסור לפי הרמב"ם:
הנה בספר המצוות (ל"א) כתב דעצם איסור הקוסם הוא שמניע כח המדמה שלו, היינו שמשתמש בכח המדמה ע"י שמעוררו בעזרת פעולה. וביד החזקה (ע"ז י"א ו-ז) כתב שהאיסור להשתמש בכח המדמה הוא בשני פנים, אחד כדי לברר עתידות, אם דבר פלוני עתיד להיות אם לאו, והשני אם הקוסם

ז. ולהרחיב קצת הענין עפ"י פנימיות התורה: דע שכח הדיבור שבאדם מקושר עם כח ההבנה שבאדם, היינו מח שמאל שהוא מח הבינה, ואילו כח הדמיון שבאדם מקושר עם מח ימין שהוא מח החכמה, ולפיכך כל תלמיד חכם משתמש בכח הבינה ומשתמש בשפע האלוהי הנמשך למח הבינה שלו, אבל נביא או להבדיל קוסם או מנהיג מקבל השפע עליון ע"י מח החכמה שלו ומתגלה זה השפע ע"י כח הדמיון, אלא שבכדי שיגיע האדם לגילוי מח החכמה ע"י הדמיון צריך לבטל את מח הבינה השולט על מחשבתו תדיר (ויתבאר ד"ו לקמן בע"ה), ואז יתעורר בו מח החכמה והדמיון ביתר שאת. והוא הענין המובא בזה"ק (ח"ג רמ"ח ע"א): ורוא דמלה ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה (משלי ג' י"ט), חכמה אבא, ארץ ברתא, כונן שמים, דאיהו ברא עם אימא דאיהי תבונה, ע"כ. היינו דאבא (הוא חכמה) יסד ברתא (שהיא בחי' מידת המלכות), כי החכמה שהיא מח ימין מתגלה בבחי' רחל שהיא בחי' כח הדמיון ואילו מח הבינה מח שמאל, מתגלה בבחי' זעיר אנפין בסוד קול ודיבור והוא בסוד רחל הגדולה, היינו נוק' שבזו"ן הנקראת רחל הגדולה ונקראת ג"כ לאה (עיין רחובות הנהר להרש"ש דף ז' ע"ד), אבל הנוק' שהיא יעו"ר שעומדת מחוזה ולמטה דו"א היא בחי' כח הדמיון שהוא הפנימיות דבחי' המעשה ואכמ"ל (ועיין בספר דובר צדק לר' צדוק הכהן ובשער היחוד והאמונה שער אנפין, ובספר טל אורות פ"ג אות י"ב י"ג קצת באופן אחר והכל הולך למקום אחד וכ"ז צריך ביאור רחב וקיצרנו קצת).

מורה לאדם מה יעשה אם ראוי לעשות כך או כך, דהיינו שאסור להשתמש בכח הדמיון דוגמת השתמשות ברוח הקודש כנהוג בכלל ישראל לדורותיהם הנשמעים בכל ענייניהם לצדיקי הדור בעלי רוח"ק והנביאים, ואין לנהוג בזאת כהגויים השואלים בעתידות ומתנהגים עפ"י עצת הקוסם, וכמו שמפורש כל זאת בתוה"ק פר' שופטים (דברים י"ח פס' י"ד-ט"ו): כי הגויים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלקיך. נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה' אלקיך אליו תשמעון.

וזהו שכתב הרמב"ם (ספר המצוות ל"ח ל"א): שהזהירנו מקסום, רוצה לומר שיניע כח הדמיון במין מן ההנעה. כי אלו בעלי הכחות כלם המגידים מה שיתחדש קודם היותו אמנם יתאמת להם זה בהיות כח הדמיון מהם חזק ודבריהם מתקיימים ברוב ולכן ישערו במה שיהיה ויהיה להם יתרון זה על זה בזה כיתרון מעלות אישי האנשים קצתם על קצתם בכל כח מכחות הנפש ואי אפשר לאלה בעלי הכחות הדמיונות מבלתי שיעשה מעשה ופעולה אחת מהפעולות יניע בה כחו ויוציא לאור פעולתו. ובספר יד החזקה (ע"ז י"א ו') כתב: איזהו קוסם זה העושה מעשה משאר המעשיות כדי שישום ותפנה מחשבתו מכל הדברים עד שיאמר דברים שעתידים להיות ויאמר דבר

פלוגי עתיד להיות או אינו הווה או שיאמר שראוי לעשות כן והזהירו מכך.

[ג] האם ישנו איסור לשאול גם על דבר מן העבר:

הנה יש לחקור עפ"י דברי הרמב"ם הנ"ל האם האיסור לקסום הוא רק על דברים שעתידים להיות ומה ראוי לעשות, או ג"כ על דבר שעבר ונעלם, דהיינו אם מותר לשאול לקוסם אם איזה דבר היה אם לאו, ולכאורה יש לומר בפשיטות כי אין לחלק בזה, כיוון שעיקר האיסור הוא להניע כח המדמה ולהשתמש בו, ובלשון הפסוק (הושע ד' י"א) עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו, דעיקר האיסור הוא ששאל שאלות ורוצה לדעת דבר מה ע"י כח המדמה, וגם מלשון הרמב"ם הנ"ל בספר המצוות משמע כן, שכתב: שהזהירנו מקסום וכו' שיניע כח הדמיון במין מן ההנעה, היינו שעיקר האיסור הוא שמניע ומעורר כח המדמה ע"י פעולה כדי להשיבו דבר.

ומה שכתב הרמב"ם ביד החזקה הנ"ל שהקוסם יאמר דבר שעתיד להיות או שראוי לעשות כן ולא כתב על דבר שהיה בעבר, שהרי בדר"ב שואל לקוסם רק דברים שיהיו, שכן דברים שבעבר ידועים הם ואין צורך לכת רוחני לגלותם אבל אה"נ שאם הוא דבר נעלם ורוצה דרך רוחניות המדמה לגלות לאותה המציאות, בודאי שאין בזה חילוק.

אמנם מאידך גיסא ישנם רבנים שליט"א הרוצים לדייק מלשון הרמב"ם ביד החזקה (ע"ז י"א ו') דציין רק שני אופנים של שאלה לקוסם, היינו דאסר לברר עתידות וכן לומר על דבר אם ראוי לעשות כן אם לאו, ולא כתב בפירוש שיש אסור לשאול על דבר מן העבר דאם כן היה צריך לפרש זאת בדבריו.

והנה לפענ"ד נראה דאינו כן מכמה טעמים: ראשית דבר, דהטור בסימן קע"ט העתיק דברי הרמב"ם בקיצור, וציין רק להענין דאסור לשאול בעתידות והשמיט מדברי הרמב"ם דאסור לומר מה ראוי לעשות ומה אינו ראוי. וי"ל בזאת דבאמת אסור לשאול לקוסם בכל ענין, רק שהרמב"ם נקט שני משלים שרגילים לשאלם, וזהו שגם הטור קיצר בדבריו ונקט רק לשון אחד וממנה נלמד האיסור בכל ענין, דאם באמת היה מותר לשאול על לשעבר היה לו להטור לפרט כל מה שאסור וכל מה שמותר, היינו שאסור לשאול על לעתיד וכן שאסור לברר אם דבר מה ראוי לעשותו אם לאו ואילו לשאול על לשעבר מותר, וכעת שקיצר בדבריו וכתב רק דאסור לשאול על העתיד להיות, מנין לנו לידע דאסור גם לברר על דבר אם ראוי לעשותו אם לאו, אלא דע"כ קיצר בדבריו, וה"ה בדברי הרמב"ם שלא ציין שאסור לשאול על לשעבר כיוון דגם הוא קיצר בדבריו.

טעם שני בדבר: הנה מובא בשו"ע יו"ד קע"ט (ס"ק ט"ז), דנחלקו רבותינו הרמ"ה והרא"ש אם מותר לשאול בשדים על הגניבה, דלפי שיטת הרמ"ה יש בזה איסור ולפי הרא"ש הוא מותר, וביאר הב"י דיסוד מחלוקת זו הוא אם מעשה שדים הוא בכלל מעשה כשפים, ולפיכך הרא"ש מתיר לשאול על הגניבה דאין בזה מעשה כשפים. והעולה מכך לעניננו הוא דחזינן דאם הדבר הוא בגדר של מעשה כשפים אסור לשאול על לשעבר, והרי למדנו מדברי הטור בסימן קע"ט (ט"ז) שהקוסם הוא בכלל מכשף, והרי לן דאיסורו הוא גם על לשעבר.

ועוד טעם לדבר: דכתיב (דברים י"ח י"ד) כי הגויים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלקיך נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' אלקיך אליו תשמעון. והנה מפשטות הכתובים משמע דאין לבני ישראל שום שייכות עם קוסמים אלא רק עם נביאי ה', ואם היה מותר לשאול לקוסמים באיזה ענין כגון על לשעבר מדוע אומר הפסוק דרך הגויים ישמעו אל הקוסמים ואתה לא כן, אלא ודאי דאסור לשאול לאלו הקוסמים בשום ענין.

ועיין בלשון הלבוש בסימן קע"ט (ט"ז) דכתב בפירוש שיש איסור לשאול בכשפים על לשעבר, והרי קוסם הוא בכלל מכשף כנ"ל.

ד] בענין הפעולות שמניעים כח המדמה:

הנה הרמב"ם (בספר המצוות הנ"ל) מנה כמה וכמה דרכים איך לעורר כח המדמה ולהשתמש בו וכתב דלאו דוקא אלו הפעולות הינן אסורות אלא גם זולתם, וז"ל: וכל מי שיעשה אחת מאלו הפעולות וזולתם. היינו שכל פעולה שתניע כח הדמיון כדי לדעת איזה דבר, אסורה משום קוסם, ושיטתו ברורה, שהרי בדברי הספרי הנ"ל מובא משל אחד לאיסור קוסם, ואילו הרמב"ם מביא מספר משלים מלמד דשיטתו היא שהספרי נקט משל אחד אבל ה"ה בכל ענין מענינים אלו.

והנה באופן הראשון שהביא הרמב"ם (בספר המצוות), שיש מי שמכה במטה אשר בידו בארץ ויצעק צעקות וכו' עד שימצאוהו כמו עניני חולי הנופל, הביאור הוא שבמחשבת האדם ישנם שני חלקים עיקריים, היינו דישנו מח החכמה אשר הוא שכל מופשט

ונקרא בלשון הקבלה מח ימין, וכנגדו ישנו מח שמאל שהוא מח הבינה אשר הוא שכל שעיקרו הגיון והוא פועל באופן שמבין דבר מתוך דבר (ח). וכל ענין הקוסמים הוא לעשות פעולות משונות כדי לצאת מבחי' מח הבינה שהוא בחי' המחשבה וההבנה התמידית של האדם (ט), ולהכנס במצב מופשט יותר שיוכל לקבל שפע ממח החכמה ולגלות את כח הדמיון שבו (י), וכמו שכתב הרמב"ם (שם) בלשונות שונים כגון: שישום ותפנה מחשבתו ומכל הדברים וכו', ויעזוב מחשבתו וכו', והכל ע"י פעולות הקוסם, ויש להאריך בזה עוד רבות עפ"י דרכי הקבלה ואין כאן מקומו.

והכלל העולה מכל הנ"ל הוא שכל אלו הפעולות שמונה הרמב"ם ודומיהן הם על מנת לטשטש מחשבת מח הבינה שהיא בחי' המחשבה הרגילה שבאדם, וע"י זה נפתח בפניו בחי' מח חכמה שהוא יותר נעלם עד

ח. ובדר"כ מחשבת האדם נמצאת בבחי' המלכות של התבונה שהיא חלק התחתון של הבינה (כמבואר כל זאת בספרי הקבלה ובפרט יעויין בספר טל אורות ח"א שהביא דברי האדמו"ר האמצעי בלי להזכיר שמו ודברי הרב המגיד בענין זה), וכשהאדם חושב מחשבות תדיר, הוא משתמש עם בחי' המלכות דתבונה וכשמתבונן בשכלו משתמש במח הבינה בעצמו, ולעומת כן כח הדמיון שבאדם מקושר עם מח הימין שלו והוא עפ"י המבואר בספרי הקבלה עפ"י הוזה"ק (ח"ג דף רמ"ח ע"א), בסוד אבא יסד ברתא, היינו שהחכמה (בחי' אבא) מקושרת עם מידת המלכות שהיא כוללת כח הדמיון שבאדם (וכמבואר רבות בספרי ר' צדוק הכהן ובספרי ר' אהרן הלוי מסטראמשעלע).

ט. שהיא בחי' לאה.

י. בלשון הקבלה נקרא רחל.

שמתגלה אור המוחין ושפע על כח המדמה שלו שהוא מידת המלכות. ובזה הוא דומה קצת לחולי הנופל כמו שהביא הרמב"ם, דכידוע שאצל חולי הנופל כח הבינה שבו מפסיק לעבוד ורק מח החכמה והדמיון שלו עובד ולפיכך רואה מראות שונות בשעת נפילתו. (יא)

ה] האם מעשה קוסם אסור אף בלא שמפנה מחשבתו כדי להניע כח הדמיון אלא ע"י שיעשה מעשה שיתן לו תשובתו מכח הדמיון והנפש בלבד:

הנה יש לחקור לפי שיטת הרמב"ם האם האיסור הוא רק כאשר הוא מפשיט שכלו ומחשבתו הרגילה שהיא מח הבינה כנ"ל ע"י פעולות, ואז יש בזה איסור, או גם אם מוצא דרך אחר להמשיך תשובה ממח החכמה והדמיון שלו בלא למשמש את מח הבינה שבו, אלא ע"י ששואל שאלתו ועושה מעשה אשר אין בו כל מחשבה והשערה, ומקבל תשובתו עפ"י המקרה הנולד מאותו המעשה. דהנה רבינו ירוחם בספר אדם (בנתיב י"ז ח"ה דף קנ"ט ע"ד)

הביא לשון הרמב"ם הנ"ל מהיד החזקה (פי"א מע"ז ה"ו) והוסיף על דבריו וז"ל: ונראה כמו כן העושים נקודות בכתב או בחול וכל היוצא באלו הדברים, ע"כ.

ונביא כאן לדברי הרב יוסף חיים בעל הבא"ח בספרו ידי חיים (הל' ת"ב דף ע"ז) כדי לבאר מהו ענין גורל החול אשר בו אין צריך האדם לפנות מחשבתו מכל הדברים ושיניע כח הדמיון כדי לידע תשובתו אלא די לו שיעשה מעשה אשר יענה לו תשובתו ע"י כח הדמיון והנפש בלבד, וז"ל הבא"ח: ואמרתי אנא עבדא כי ענין זה הוא ממש כמו ענין גורל החול האמיתי המיוחס לאברהם אבינו ע"ה, שענינו הוא שהאדם יעשה ארבעה שורות של נקודות בקולמוס בדיו על הנייר בלתי מתכוין ומספר ידוע אלא כאשר יעלה מאליו, ורק צריך בעת שיעשה הנקודות יכוין במחשבת השאלה אשר הוא שואל כמו שהיא, ואח"כ יחשוב הנקודות על פי הכלל הידוע לו, שעל ידי כן יבוא לעשות מן הנקודות צורות שהם המורים על האותיות מן אל"ף עד תי"ו, ומאלו הצורות העולים בידו יבין

יא. וידוע מספרי בעל הסולם דשלוש המצוות שיש במילה היינו מילה פריעה והטפת הדמים הם כנגד בחינות בינה חכמה וכתר, דהמילה עצמה נמשכת מכח המוהל וממשיכה להילד מח הבינה והפריעה נמשכת מכח האב וממשיכה מח החכמה והטפת הדם נמשכת מכח הסנדק והיא כנגד מידת הכתר, וזהו שמובא בספר המידות למוהר"ן מברסלב זי"ע שאם המוהל אינו טוב ע"י זה בא התינוק ח"ו לידי חולי נופל (ספר המידות בנים ח"ב ו') וכן איתא (שם-מוהל ג') שהמוהל נותן הבנה לנימול בלימוד התורה, היינו שמוהל הוא בחי' מח הבינה כנ"ל.

דברי התשובה לשאלתו, כי הניקוד על הארבעה שורות יעשנו כמה פעמים בזה אחר זה כפי הכלל הידוע לו, ויש שאין עושין שורות הנקודות ההם בקולמוס בדיו על נייר אלא עושים בתחיבת העץ או הברזל בתוך החול, ובהם יבינו האותיות של דבר התשובה על דרך הנזכר מחמת הרושם הנרשם בחול, והוא בעת שתוחב העץ או הברזל בחול יכוין במחשבתו את שאלתו. ואמרתי שגם זה הוא כמו ענין הנזכר, כי במחשבתו שחושב בעת ניקוד האותיות בדיו או תחיבת העץ בתוך החול, הוא שולח כח מחשבתו בנקודות ההם אשר מנקד, ואז על ידי אותו חלק המחשבה ימצא בנקודות ההם דבר תשובתו, עכ"ל. (יב)

ונמצאנו למדים מדברי ר' ירוחם דלא רק כשמשפיש עצמו עד שמגיע לכח המדמה בהדיא ונכנס לעומק המדמה והנפש עד שידע תשובתו דרך דמיונו והשערתו, אלא אפילו אם הוא בעצמו נמצא במצב הפשוט של מח הבינה ומחשבה רגילה ועושה איזו פעולה שעל ידה ממשיך תשובתו מיד מהנפש ומכח המדמה שלו שהוא מח החכמה (כגון בגורל החול

הנ"ל), הרי הוא אסור משום קוסם, כיון שהוא מקבל תשובתו דרך המדמה והנפש, ואף שהוא בהעלם ואינו בגלוי. ועל פי זאת מובן מדוע הביא הב"י דברי הסמ"ג הנ"ל (שקוסם משליך מקל וע"י סימן בנפילתו ידע תשובתו) לאחר דברי הרמב"ם, ולא כתב שיש מחלוקת ביניהם אע"פ שהסמ"ג פירש בענין אחר ובדומה לדברי ר' ירוחם שהקוסם עושה מעשה גורל בלא שמשמש בכח הדמיון בהדיא, דלהבנת הב"י דברי הסמ"ג הם בכלל דברי הרמב"ם רק שהקוסם ממשיך תשובתו מכח הדמיון באופן אחר.

ועל פי זה היסוד יובן מה שכתב המלבי"ם (אשר הובאו דבריו בריש הסימן) לאסור המעשה שנעשה ע"י הנחת האצבעות על טבלה של עץ כדי להשיג דברים נעלמים וכן מה שכתב הרב שלמה קלוגר בשו"ת טוב מעם ודעת (תליתאי ח"ב מ"ח) מובאים דבריו בדרכי תשובה (יו"ד קע"ט ס"ק ו') שאסור לשאול בשולחן באופן ידוע ע"י שסומכים עצמם על השולחן (וכן אסר זאת אדמו"ר מהר"ש מבבלזא), ועיין בשו"ת תשורת שי (מ"ת קכ"ט) שיש דף קטן שכתובים עליו אותיות א"ב

יב. ואע"פ שיש בדבר זה איסור כמובא בדברי ר' ירוחם הנ"ל, ולכ' מכאן משמע דמותר לעשות כן, הענין הוא שמותר לעשות כל אלו הדברים דרך קדושה ושמות הקודש ויחודים, שכן כל האיסור דקוסם הוא הוא השתמשות בכח המדמה ע"י מחצב החיצון אבל העושה מעשים הידועים בקבלה מתוך דבקות בה' וע"י שמות ויחודים הרי הוא נכלל בגדר נביא מקרבך יקים לך ה' אלקיך שאין בוה איסור כלל.

תשובותיו ע"י כח המדמה והנפש, רק מחמת שקשה הדבר מאוד להגיע לכח המדמה עושים פעולות שונות לגלות מה שכת המדמה הפנימי יענה על זו השאלה, וזהו יסוד האיסור כנ"ל.

ועומדים סביבו וסומכים ידיהם, ואין שם שום כישוף ולחש, ואעפ"כ יש בזה איסור משום קוסם קסמים, כיון דלמעשה נעשה הכל ע"י ריכוז המחשבה וכח המדמה ומקבל

1.

בענין מהות כח המדמה מה נקרא דמיון ומה נקרא כח טבעי

בו והידועים לבקאים בדבר, אבל כל שפע רוחני וגילוי שעדיין לא ירד ולא נתגלה במציאות והוא דבר נעלם ועתיד להיות, או איזו מציאות נעלמת, ורצונו של אדם לגלות זאת המציאות וכן אם הוא רוצה לדעת אם יעשה או לא יעשה איזה דבר, ולשם כך הוא משתמש בהרגש של הנפש וכח המדמה שמעוררו ע"י פעולה גשמית, הרי הוא בכלל זה האיסור.

ואע"פ שישנם סימנים בגוף על עתידות כגון בכף היד והרגל וכד', הנה כבר ביאר לנו הרמ"ק ז"ע בביאורו על הוזה"ק (פר' יתרו) בעניין חכמת היד דכל אלו הדברים הם נמשכים ממשפטי הכוכבים שמתגשמים עד שיש להם סימנים בגוף התחתון בידים וברגלים וכד' ומעיקר הדין יש להם דין אחד כמו הכוכבים והמזלות שאסור לבדוק בהם עתידות רק בדרך ידועה עפ"י רוה"ק וקדושה כמעשה האריז"ל וחבריו ויש בהם שאלה של תמים תהיה. (יג)

לאחר שביארנו דלפי שיטת הרמב"ם אסור לעשות פעולות על מנת לקבל תשובות מכח המדמה, צריך עדיין לברר מה בדיוק נכלל בזה האיסור, דלכאורה יש לשאול דכל רופא שמסתכל בגופו של אדם רואה דברים וסימנים שמגלים לו על מצבו בגוף ובנפש, ואין להעלות על הדעת שנכלל זה הדבר במה שהתורה אסרה משום קוסם, וצריך להבין החילוק בזה.

והנה כל שפע עליון יורד בסופו של דבר עד הגוף החיצון ומתגלה במציאות אצל האדם בגילוי, ואע"פ שודאי מקורו של כל גילוי הוא מנפש הרוחני ששורה בחכמה ומתגלה בכלי הדמיון של האדם, מ"מ כיון שכבר ירד לגופו של האדם ונתגשם אין כל איסור להשתמש בזה הגילוי, שכן אינו משתמש בכח המדמה לברר איזו מציאות אלא היא מציאות שקיימת כבר בגילוי וגוף האדם מורה על קיום זו המציאות ע"י סימנים שונים הטבועים

יג. הנה שיטת הרמ"ק בעצמו בזה הענין מבוארת היטב בהק' שיר השירים על הוזה"ק בסוף דרוש המלאכים (דף ל"א) דכל אלו הדרכים הגשמיים המגלים הנסתרות הם

שהאדם רוצה לבדוק דרך הנפש שלו שתגלה לו דבר ממון על עתידות או מה שיעשה או מה שנעשה איתו בעבר, הרי הוא איסור.

כלל הדבר, שכל שלא נתגשם השפע בהגוף באופן ברור שאפשר לראותו בגשמיות (כגון הרופא שבדק להחולה) ורק צריך לשאלה להנפש וצריך לבח המדמה, נקרא שהוא מעורר הכח הרוחני של המדמה דרך פעולה והוא בכלל איסור (וצריכים לדעת דהאנשים שמתעסקים בענינים

ומה שמתגלה בגשמיות אם הוא מגלה העבר וההווה ודאי שהוא מותר, ואם דבר שנתגשם והוא מגלה מענין העתידות (כגון חכמת היד) יש לו הדין של משפטי הכוכבים, שבזה נוגע בענין של תמים תהיה שאסור לשאול בעתידות (אמנם לפי שיטת הרמב"ן המובאת בשו"ע בסימן קע"ט אם נודע לו מהם מותר לו לחשוש לדבריהם ולהישמר ונראה שכן היא שיטת הרמ"ק הנ"ל), אבל כל שפע ושכל שעדיין לא נתגשם ונתגלה בגוף האדם איזה גילוי על זה הענין, רק

כשאלה בכוכבים וז"ל: והנה בהתפשט עניינים אלו בכוכבים ובמזלות יורו ויודיעו עתידות אלו ליודעים למשוך כחם בצפור עשויה על פי מלאכה או ראש עשויה ממתכת וכיוצא, ויש דרכים רבים וכולם עבודה זרה, וזה היה פתוי היצר הרע לישראל לעבוד עבודה זרה להגרת הדברים הנסתרים, מהם להצלה, מהם להתעשר, מהם להצלחה וכיוצא, אמנם ברדת הדברים למטה יותר יורו עניינים אלו הצמחים והמתכות והצפורים והעורבים וכיוצא, ולזה היודע שיחת העופות, לא שידברו דבור אלא הכוונה שינוי צפצופם תנועה אחר תנועה יורה כך או כך, וכן גם כן תנועת גופם בכנפיהם כדפי" בתיקו' בענין העורב, ועל דרך זה יוחקק החכמ' הזאת בשרטוטי הידים והפנים וכפות הרגלים והיודעים יכירו הידיעה הזאת, ועל דרך זה יוחקק בכף הכהמה ויכירו בו ידיעה רבה, וכן יוחקק בכמה דברים שאין להם סוף ובדקלים ובשאר האילנות בתנועתם, ועל זה נאמר וידבר מן הארץ אשר בלבנון עד האזוב אשר בקיר. ולרדוף אחר הדברים האלו בלי ספק אסור, אבל מותר ללמוד לידע ואם יקרה מקרה שיראה דבר מגונה יזהר וישמר ממנו מותר, וכן פירש רשב"י ע"ה בתיקונים לרבי אלעזר בתנועות העורב ואפשר דהיינו נחש וכיוצא לפי המובן מתוך דבריו. אמנם בשרטוט התיר בפירוש וכתב החכמה באורך אלא שנסתרה אלינו. ולזה ידע האדם העתיד אם יתנהג על ידי הסתכלו בכל הבחינות, אמנם ישפיל עצמו, כי הידיעה האמתית ומקורה לאדם אינו אלא מצד החכמה המתלבשת בכסא או המתלבשת במלאך לבד ולא ירד, ועם כל זה הוא גובר על כסא ומלאך ואופן מפני שאינו יונק ממנו אלא מהחכמה הנפלאה העליונה המתפשטת וכדפי" לעיל, ולכך ישאב האדם התורה וסודותיה ולא יכיר בה אלא האדם ולא המלאך ולא האופן, עכ"ל.

הללו יקראו אותם בכל מיני שמות כגון מודע" וכד' אבל הכל אחד הוא הנפש כח הנפש או כח הגוף הטבעי או "תת והדמיון שהוא מניע לידע תשובתו).

ז.

האם יש ראייה להתיר מעשה קוסם כיון שהוא מצליח ועוזר לאנשים

פיתוי היצר הרע לישראל לעבוד ע"ז ולהגדת הדברים הנסתרים, מהם להצלה, מהם להתעשר, מהם להצלחה וכיוצא. ולפיכך בודאי שאין להביא ראייה שמותר לעשות כן משום שמצליחים לעזור לאנשים או להתעשר וכד' דאע"פ שיש כאן כח רוחני אמיתי התורה אסרה אותו (וכמו שמצינו אצל שאול שהעלה באוב ואע"פ שהצליח ע"י כך אסור לעשות כן). ולפי מה שלמדנו משיטת הרמב"ם עצם הדבר שמשמש בכח הרוחני שאינו ע"י התורה רק מן הנפש אשר מגלה לו הדברים זהו גופא מה שהתורה אסרה, כל זמן שלא עושה כן ע"י בחי' רוח הקודש ונבואה וע"י שמות הקודש ויחודים או שיש לו זאת בכח הטבעי בלי שום פעולה כגון מנהיג המדינות וכד' כנ"ל. (יד)

הנה אמת היא דברד"כ כל זמן שלא נזדכך כח הדמיון והנפש של האדם לדרגת רוח"ק ובחינותיה הוא מעורב ברוב דמיון והבל כמובא במורה נבוכים הנ"ל וכמו שכתב ר' חיים ויטאל (בשערי קדושה ח"ד) דעד שמגיע לברור המדמה הוא צריך להזדכך בתכלית הקדושה, וממילא כל מי שמשמש בכוחות נפשיים אלו לומר מה לעשות או שעונה על מציאות נעלמה על פי רוב הוא רק שקר והבל ואעפ"כ יש בזה שיעור קטן של אמת כמובא ברמב"ם הנ"ל (ספה"מ ל"ת ל"א) דכתב: ובזה טעו החמון כי הם בעבור שיעדקו להם קצת אותם הסיפורים יחשבו שאלו הפעולות יורו על מה שיחיה, ע"כ. וכמו שכתב הרמ"ק הנ"ל (בסוף דרוש המלאכים) דע"י זה היה

יד. ובענין אם חכמות הללו של קוסם ומכשף הם אמת או שקר עיין ברמב"ם בהל' ע"ז (פרק י"א הל' ט"ז) דכתב שאלו הדברים כולם שקר וכזב וכולל בדבריו ג"כ לאיסור קוסם, ובמורה נבוכים הנ"ל פירש שיש בזה קצת מן האמת וקצת מן השקר, והבנת כוונת דבריו היא דכיון שאין הוא אמת גמורה ממילא נקרא שקר, ועיין בשו"ע סימן קע"ט ס"ו דלחש אינו מועיל כלום כמו שיטת הרמב"ם, ועיין שם בהגהות הגר"א שכתב שם כנגד זו הדעה דהרמב"ם שהכל שקר, וז"ל: אבל כל הבאים אחריו חלקו עליו שהרי הרבה לחשים נאמרו בגמרא והוא נמשך אחר הפילוסופיא ולכן כתב שכשפים ושמות ושדים וקמיעות הכל הוא שקר אבל הכו אותו על קודקדו שהרי מצינו הרבה מעשיות בנמ' ע"פ שמות וכשפים וכד' ע"כ. ואפשר לכ'

ה.

האם מותר לשאול לקוסם במקום חולי או פקו"נ

אסרו כאן הפוסקים להשתמש בקוסם במקום חולי, ורוצה לחדש המנחת עני דכל איסור השאלה הוא רק לשאול אם החולה ירפא מחוליו וכיוצא בהן, אשר אין שום תועלת בזה לחולה כלל, אבל לשאול לעשות לו איזו רפואה על ידן, אם זאת הרפואה היא בדוקה ומנוסה נראה דמותר כפסק הר"ן והרשב"א הנ"ל דכל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי (עיי"ש בדבריו), ולכא' דבריו הם כנגד כל הפוסקים, דכל האחרונים שאסרו אסרו בסתמא, ועל עצם קושיתו יש לומר דמשום דרכי האמורי אין בו, ומשום קוסם יש בו, היינו שיש לחלק בין האיסור דדרכי האמורי שמותר במקום חולי לאיסור קוסם שאסור.

ואמנם יש להביא קצת ראיה לשיטת המנחת עני, דהנה הדרכי משה ביו"ד סימן קע"ט העתיק לשון הרשב"א וכתב דכל שיש בו משום רפואה מותר בכל ענין אפילו מה שמועיל בסגולה אע"פ שאין לו טעם

עיי' בש"ך יו"ד סימן קע"ט (ס"ק א') וז"ל: אבל העושה מעשה בקסמים וניחוש וכישוף איסור דא' הוא, כ"כ בפסקי מהרא"י שם ופשוט הוא, ומבואר מדבריו שם דמותר לחולה לדרוש במכשפים וקוסמים, כיון דאין איסור אלא משום תמים תהיה וגו' ומהרש"ל בתשובה סי' ג' ובפרק כל הבשר סימן י"ג מביאו, והאריך והעלה דאסור לחולה לשאול בקוסמים ומכשפים היכא דליכא סכנת נפשות, אפילו יש סכנת איבר, ואם בא לו חולי ע"י כישוף או מקרה ורוח רעה מותר ע"ש, וכיוצא בזה כתב הב"ח ס"ס זה וכו' כ"כ ב"י בשם הזוהר (פר' תזריע דף נ"א ע"א) דאיסור גדול הוא לדרוש במכשפים אפי' לחולה, עכ"ל.

ועיי' בספר מנחת עני על ספר יד הקטנה (פ"ו הל' י"ז ס"ק ג') דהקשה שהרי הרשב"א והר"ן הביאו להלכה הגמ' (שבת ס"ז ע"א) דכל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי ונפסק כן להלכה בשו"ע בהל' שבת (סימן ש"א), ואם כן מדוע

לפרש שאין כוונת הרמב"ם ז"ל שהכל הוא שקר גמור רק שיש בזה קצת אמת ולפיכך נמשכו אנשים אחריהם כיוון שלפעמים מצליח בידם אבל באמת רובו הבל וכיון שאינו תמיד מצליח נקרא שהוא שקר וגם הרמב"ם מודה דלעיתים הוא מצליח (וידוע מאדמו"ר מקאצק זי"ע שאמר שהרמב"ם כתב כן במכוון דע"י שפסק שהוא שקר הברית הכוחות הללו והחלישם, ואין כוונת הגר"א למעט חלילה וחלילה בכבוד רבינו הרמב"ם כמו שכתבו תלמידיו, שאמר בעצמו שהלואאי שיזכה להגיע להיכל הרמב"ם שבשמים).

לפי עיון הטבע ומשום רפואה הכל שרי, לכוון השעות וכן אם עושה לו כישוף מותר לעשות כישוף להציל עצמו, ע"כ. ואפשר לכאורה לדייק בדבריו דכל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי הינו ג"כ במקום קוסם ומכשף, אבל לפענ"ד לא נראה דזוהי כוונתו דאם כן למה התיר רק כישוף כנגד כישוף ולא כנגד כל דבר אחר, ועל כרכך צ"ל כדמשמע מדברי הש"ך והמהרש"ל הנ"ל (בתשובה סימן ג' ובחולין פ"ח י"ג) דשאני חולי הבא ע"י כישוף מחולי אחר, וביטול כישוף לא מקרי שעושה כישוף, וראיה לדבר שחכמי הסנהדרין היו לומדים כישוף כדי לבטל כישוף ואין זה נקרא כישוף כלל, אבל בסתם חולי שאין בו סכנה אין כאן ההיתר הנ"ל ולפי הזהר (תזריע דף נ"א ע"א) אף במקום סכנה הוא אסור. (טו)

ומה שכתב המנחת עני בשם הש"ך ללמוד מהזוה"ק דבמקום פקו"נ מותר, אינו מדויק, שכן הזוה"ק אסר במקום פקו"נ (עיין פר' תזריע נ"א ע"א) שכישוף נחשב כע"ז שאסורה במקום פקו"נ. והש"ך שהביא דברי המהרש"ל הנ"ל להלכה להתיר במקום פקו"נ הביא בסוף דבריו את דברי הב"י בשם הזוהר להחמיר אפילו במקום חולי ואינו מחלק בין מקום סכנה לשלא במקום סכנה וכמו שמפורש בזוה"ק הנ"ל דמקרי כע"ז ומפורש בגמ' (פסחים כ"ה ע"א) ובשו"ע (סימן קנ"ה) דבכל מתרפאים חוץ מבעצי אשרה, היינו ע"ז (ועיין בשו"ת הרדב"ז ח"ג סימן ת"ה וח"א סימן תס"ה דאסר רפואה ע"י מכשף אפילו במקום פקו"נ דהוי אבזרייהו דע"ז ואמרינן ביה יהרג ואל יעבור ועיין שו"ת צמח צדק סימן פ"א ועיין שו"ת מנחת יצחק ח"ו סימן פ'). (מז)

טו. והנה מה שאסר הזוה"ק גם במקום פקו"נ הוא מחמת שנחשב איסורו כע"ז, והנה יש להסתפק אם גם איסור קוסם הוא ענף מע"ז עפ"י הזהר אם לאו, ועיין בספר יד הקמנה (ל"ת נ"ב) שקוסם נכלל באיסור מכשף, וגם בטור (בסימן קע"ט ט"ו) כתב דמכשף כולל כל אלו הדברים. ועיין בב"י דהקשה שם על דברי הטור דקוסם קסמים הוא במלקות ומכשף הוא במיתת בית דין ומאי נ"מ בזה שהוא בכלל מכשף שאם כן אין לוקין עליו דהוא לאו שניתן להזהרת בית דין, ולכ' כוונת הב"י בקושיתו היא שהרי לא יוכל ללקות והנה מצינו שהקוסם חייב מלקות ואם כן מאי נ"מ שהוא בכלל מכשף. ונלע"ד לתרץ בזאת שהוא נ"מ לעניננו דכמו שהזוה"ק חשיב למכשף כע"ז הוא הדין בקוסם, היינו דחשיב כענף מע"ז ואסור אף במקום פקו"נ עפ"י הזוה"ק.

מז. ועיין בספר משכנות יעקב סימן ל"ט (מובא בפתחי תשובה יו"ד קע"ט ב') שמלמד זכות על השואלים במכשפים בשביל חולה די"ל דהזוהר בזה לשיטתו, דרשב"י סבר בגמ' דסנהדרין דבן נח מצווה על הכישוף וכו' אבל אנן הא קיי"ל דלא כרשב"י אם כן אין כאן איסור אמירה

ולחשיב על מה שהביא המנחת עני ראייה לדבריו מדברי הרשב"א והר"ן על גמ' דשבת (ס"ז ע"א), דכל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, עיין בתשובות הרשב"א בסימן תי"ג ובסימן תתכ"ה דכתב שמותר לעשות צורת אריה על טס של כסף או זהב, וכן שאר רפואות שאומר הרופא לעשותם, ואין בהם משום דרכי האמורי.

והמעין בתשובות אלו יראה כי יסודם הוא בדברי הרמב"ם בהיד החזקה (פרק י"א ט"ז) דכתב שם דכל אלו הכשפים הקסמים והלחשים כולן דברי שקר וכזב, ואינם דברי חכמה אלא תהו והבל, וממילא למד הרשב"א

מדבריו דכל שהוא אינו בכלל הבל, היינו שיש בו רפואה אמיתית אינו בכלל אלו הדברים האסורים. והקשה שם הרשב"א דברי הרמב"ם זה על זה, דכתב בספרו מורה נבוכים פרק ל"ז שכל דבר שלא מחייב עיון הטבעי והוא בנדר סגולה, הינו אסור משום דרכי האמורי (פרט למה שחכמים התירו בפרוש בנמ') ואין להשתמש בו אע"פ שיש בו רפואה אמיתית, והנה הרשב"א למד כי דבריו ביד החזקה להתיר כל מה שיש בו משום רפואה אמיתית.

והנה הרשב"א עצמו פסק שם שמותר לעסוק באלו הרפואות הפועלות בסגולה, והשיב על יסודו של הרמב"ם

ואיסור דתמים תהיה כמו לשאול בכלדיים אולי בחולה שרי בפרט לחולה שיש בו סכנה ומ"מ שומר נפשו ירחק מהם ע"ש, ולפענ"ד שאר הפוס' לא יודו כלל לדבריו, דידוע מה שכתב בשו"ת מהרש"ל (סימן צ"ח) שאין אנו פוסקים כהזהר שהרי אפילו בנגלה אין אנו פוסקים כרשב"י ושאפילו רשב"י עומד לפנינו וצווח לשנות המנהג שנהגו הקדמונים לא משגיחין ביה. וכבר צווחו על דבריו אלה כל גדולי האחרונים, (עיין בספר "סור מרע" ועיין בלשונו החריפה של ר' הבן איש חי בהקדמת הספר "רב פעלים"). ועיין בתשובות אבני נזר, שרוצה לחדש על הא דמצינו מח' בגמרא אם דרשינן מעמא דקרא או לא ומוען שזהו רק לגבי טעם הנגלה אבל לכ"ע דרשינן מעמא דקרא אם יודעים טעם הנסתר ולפיו אפשר לנו לפסוק הלכה. ואע"פ שאנו לא יכולים לעשות כן משום שלא משיגים סודות ההלכה, אבל רשב"י והאר"י ז"ל וחבריו יכלו לפסוק ע"פ מעמא דקרא. וצ"ע בדבר שלכאורה מבואר בהק' מהרח"ו (לעץ חיים) שכל דברי הגמ' מיוסדים עפ"י הסוד ונמצא לפ"ז שגם לפי הסוד אפשר שיהיו שתי שימות בדבר אחד וצ"ע. והנה (במ"א באו"ח סימן ח') מובא משו"ת רדב"ז דכשיש מח' בין הזהר והש"ס פוסקים כהש"ס, ואם לא מבואר להיפך בש"ס פוס' כזהר אבל ידוע שבעל התניא באחרית ימיו סבר שפוסקים כהזהר אפילו כנגד הש"ס. ועכ"פ בודאי שקשה להקל כנגד דבר המפורש בזהר בפרט שמובא כאן בבית יוסף להלכה ולא העיר שהו כנגד דברי הש"ס, ע"כ. והנה כל זאת הוא בנוגע לשואל בשביל מקרה פקודי אבל צ"ע אם צריך לילך דווקא לשאול לעכו"ם בשביל החולה.

במורה נבוכים, שכל שהוא בגדר סגולה ואינו מחייב עיון הטבעי הוא אסור, ומען עליו דגם הדברים הפועלים בסגולה יש להם באמת טבע המסוגל לכך, אלא שחכמים לא עמדו על זה הטבע. ועוד הביא ראיה מגמ' דשבת (שם) מסוגיא דכל שיש בו משום רפואה, דהגמ' בעצמה מביאה מעשים שאינם עפ"י הטבע. ועיין שם כי הרשב"א התיר עפ"י הגמ' הנ"ל כל מה שיש בו משום רפואה ואפילו הוא סגולי, דאם באמת בכח הדבר לרפאות אין הוא בגדר הבל ושקר שאסור (וכפי הבנת הרשב"א בהרמב"ם בהיד החזקה כנ"ל), ועוד שהרי באותה הסוגיא בגמ' אין משמע כן כנ"ל (הנ"ל) דעסקינן בדרכי האמורי, לא משמע שאסור להשתמש בכל דבר שפועל בסגולה, וכנ"ל.

והנה על דברי הרשב"א הנ"ל כבר כתב רבינו הב"י בספרו בדק הבית על הטור בסימן קמ"א שמצא בתשובת חכמי קטאלוני"ה האחרונים שהרשב"א הושג ע"י חכמי דורו על תשובה זו וחזר בו.

ועיין בכנסת הגדולה בסימן קע"ט שמסתפק בכוונת הב"י בדבריו אלו האם הרשב"א הושג על היתר עשיית צורה בלבד ועל זאת חזר בו, או שחזר בו גם מהדין שכל שיש בו משום רפואה אין בו איסור אע"פ שהוא רפואה בדרך סגולה, ונ"מ בזה דברפואה שאין בה עשיית צורה יהיה מותר להשתמש ולא יהיה בה משום

דרכי האמורי, והנה הכנסת הגדולה נשאר כאן בצריך עיון.

והנה לכאורה צריך להבין מדוע התעלם לכאורה הש"ך בסימן קע"ט שיצא לאסור להתרפאות בכל אלו הדברים, מדין זה דהרשב"א דכל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי שהרי המחבר פסק זה הדין בשו"ע (או"ח סימן ש"א כ"ז), וכן הובאו דברי הרשב"א בדרכי משה (על יו"ד בסימן קע"ט): דכל שיש בו משום רפואה מותר לעשותו ואפילו מה שמועיל רק בסגולה בין ע"י עצמים ובין ע"י דיבורים ואע"פ שאין לו טעם עפ"י עיון הטבע, ע"כ. ואם כן קשה דאם הדרכי משה פסק כהרשב"א הנ"ל, מדוע הש"ך והמהרש"ל כשכתבו לאסור הרפואה ע"י כישוף, לא ציינו כלל דברי הרשב"א הנ"ל.

והנראה לומר בזאת בס"ד הוא, דהש"ך והמהרש"ל הבינו היתרו של הרשב"א (המיוסד על דברי הרמב"ם הנ"ל), שכל כישוף אין בו ממש והוא בכלל שקר וכזב, ולפיכך רפואה שיש בה ממש אינה בכלל כישוף ולכן התיר הרשב"א להשתמש בטם של זהב כנ"ל. והנה הקשו כל האחרונים חבילי קושיות על דברי הרמב"ם (דכתב שכל אלו הדברים הם שקר והבל וכנ"ל) ובכללם רבינו הגר"א (בסימן קע"ט י"ג), והובאו דבריו כאן לעיל, והביאו ראיות מהגמ' דכישוף יש בו ממש אלא שהתורה אסרתו. ועל פי זה יש לפשוט ספקו של הכנסת הגדולה הנ"ל, ממה

חזר בו הרשב"א ע"י תשובת חכמי דורו, שהרי הרשב"א יסד תשובתו על דברי הרמב"ם דכישוף אין בו ממש וממילא כל שיש בו ממש והוא מרפא במציאות אין בו כל איסור, ועל יסוד זה נחלקו חכמי דורו של הרשב"א (כדוגמת כל האחרונים ובראשם הגר"א דלא קיבלו יסודו של הרמב"ם דכישוף אין בו ממש), והודה להם הרשב"א וחזר בו מהיתרו להתרפאות ע"י טס של זהב משום כישוף, אמנם לא חזר בו מהיתרו עפ"י הגמ' בשבת דכל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי ואפילו שהוא מרפא ע"י סגולה כל עוד הוא אינו נעשה בדרך כישוף וקוסם, ולפיכך פסקו הש"ך והמהרש"ל שאף במקום חולי אסור להשתמש במעשה

כשפים וקוסם, ולא הביאו כלל לדברי הרשב"א, שהרי חזר בו מהיתרו על פי עדות הב"י כנ"ל. ורק על מה שחלק בתשובתו הנ"ל על הרמב"ם במורה נבוכים (פל"ז), שאסר כל דבר שאינו טבעי, והביא ראיות מש"ס להתיר, מוזאת לא חזר בו וכן פסק הרמ"א בדרכי משה הנ"ל.

כך נראה לי ביאור הענין בס"ד, אבל להלכה אין פלפול זה נוגע כלל, דאין לנו אלא דברי המהרש"ל והש"ך הנ"ל דפסקו הלכה למעשה כי אין לשאול בקוסמים לצורך רפואה ולא סמכו על דברי תרומת הדשן הנ"ל בשם הרמב"ן שמוותר לשאול לרפואה, ולא הביאו כל דברי הרשב"א כסניף להתיר, והביאור כנ"ל.

ט.

בענין החכמה של שאלה דרך שרירי הגוף (הנקרא "מח אחד")

הנה בזמן האחרון נתפרסמה חכמה ששואלים לבח המדמה והנפש של האדם דרך שרירי הגוף של האדם, ושואלים על עברו וגם על מה שצריך לעשות ונקראת זו החכמה "מח אחד", דהיינו שבודקים ע"י דרך הידוע בשריר מהגוף (בעיקר ע"י היד), באופן ששואלים שאלה לאדם ומפעילים כח כנגד אותו השריר ואם השריר מתחזק כנגד הכח שמפעילים כנגדו זהו סימן שהנפש אומר הן ואם השריר הוא חלש מלעמוד כנגד אותו הכח שכנגדו הוא סימן ללאו.

והנה הדרגה הראשונה בחכמה זו היא שבודקים תחלה את הצער ויסורי הנפש שהיו לאדם בעברו עד זמן הלידה שלו וכולל זמן העיבור, ויש שבודקים אף בגלגולים קודמים, ורובם מאמינים שבאמת יכולים לבדוק על ידי זה את הצער ועוגמת הנפש שהיה לאדם בזמן הקטנות הלידה וגם בגלגולים קודמים (ויש מיעוט מן העוסקים בזאת החכמה שאומרים שאין בזה נ"מ אם הוא אמת אם לאו דהעיקר הוא מה שחושב ומאמין בו האדם ועל פי זה יכוון מעשיו), ובמדרגה יותר גבוהה הם בודקים ע"י

הנפש בתוך ספריהם איזה מספר תשובה עפ"י שיטת החכמה של זו הרפואה טוב לו לאותו האדם, ובמדרגה היותר גבוהה גם בודקים איזו רפואה או "ויטמין" או רפואה של הומוהופאטיא הוא טוב לאותו האדם, וישנם גם אנשים שלא צריכים כלל לשאול על גופו של החולה ועושים זאת ע"י עצמם ושואלים לשרירי גופם, ויש ג"כ שיטה הדומה להנ"ל ששואלים ע"י מוטלת, ושואלים כל כיוצא באלו השאלות הנ"ל ומקבלים תשובתם עפ"י מהלך המוטלת ומאמינים שמקבלים תשובות נכונות.

ובאמת כל אלו התשובות באות מכח המדמה, והנפש ולכן יותר בנקל לבדוק כל מיני הרגשים שהיו או שישנם לאדם שהם קרובים ביותר לכח המדמה שלו עצמו, אבל כאמור יש שמאמינים שאפשר לבדוק הרגשים נעלמים אשר אי אפשר על פי טבע לדעתם, כגון גלגולים וכד' ועוד מיני דברים רחוקים. כלל הדבר שכל אלו התשובות מגיעות מכח המדמה הפנימי אשר הוא נפש האדם אשר יש לה שפע עליון שדרכו יכולים לדעת דברים נעלמים וכמבואר בדברי הרמב"ם הנ"ל.

והנה אנשים אלו ששואלים להם איך עושים זאת החכמה, אומרים שהוא כח טבעי ושהנפש יודעת דברים עליונים ויודעת מכל ההרגשים של האדם, והם לא ידעו שאף שהוא כח טבעי שהנפש יודעת כל אלו הדברים,

הרי הוא בגדר איסורו של הרמב"ם כנ"ל באריכות, היינו שמשמש בפנימיות ידיעת הנפש כדי לדעת דברים נעלמים ע"י פעולה שעושה, דהרי על פי דברי הרמב"ם הנ"ל נתבאר לנו שאסור לעשות פעולות כדי למשמש מן הבינה של האדם כדי להגיע כח המדמה, והוסיף על זאת רבינו ירוחם הנ"ל שהאיסור אינו רק כשמשמש מן הבינה אלא גם כשמשמש התשובה מיד דרך מן החכמה שלו וכח הדמיון, כגון בגורל החול שעושה נקודות כדי לידע תשובתו והוא לא ידע כמה נקודות יעשה וכיצד, רק שהנפש גורם לו לעשות מספר נקודות, וע"י זה מבין התשובה הנכונה על מה שישאל (וגם אלו הנקודות עושה בכח גופו לאחר שחושב על השאלה כמו שהבאנו לעיל מהבא"ח כדוגמת מי ששואל לעצמו או לאחר ומגיע שרירי הגוף כדי לקבל התשובה). ובזה הוא עובר על עצם האיסור, היינו שמקבל תשובתו מכח המדמה שהוא הנפש וכאן הוא עושה זאת ע"י ששואל לשרירי הגוף ומפעילם ע"י מעשה והנפש וכח המדמה מצוה לשרירי הגוף להתחזק או להחלש ולענות תשובה, ולפי ר' ירוחם הרי זה נכלל בתוך דברי הרמב"ם באיסור קום וכנ"ל.

ואין מסתבר לחלק בין עושה מעשה קסם על ידי פעולה בגופו לבין העושה מעשה על ידי דבר אחר, דהנה מצינו בגמ' (סנהדרין ק"ה ע"א) דבלעם קוסם באמתו היה, היינו דהיה עושה

מעשה קסם על ידי גופו שלו ולא על ידי דבר אחר (יז).

ועולה לדינא מכל הנ"ל: דהנה דברי הרמב"ם ור' ירוחם הנ"ל הובאו להלכה בב"י בסימן קע"ט, ונתבארו כאן הדק היטב, ועל פי זאת נראה כי אין להשתמש בחכמה זו, אף במקום חולי כפסק הש"ך ביו"ד (סימן קע"ט ס"ק א') ועפ"י מהרש"ל המובא שם, ורק במקום פקו"נ יש להתיר (עיי"ש), אמנם עפ"י הזוה"ק יש להסתפק גם בזאת כמו שביארנו לעיל.

והנה אם משתמש בכח זה רק כדי לשאול דבר שבעצם היה יכול בטבע לזכור ואינו שואל בעתידות, לכאורה יש למעון כי אין בזה איסור, אבל לא כן הוא עפ"י מה שכתבנו לעיל דזהו היסוד בדברי הרמב"ם ור' ירוחם שאסור להניע כח המדמה ע"י פעולה כלשהי כדי לברר איזה דבר ואין בזה חילוק מה הוא שואל ואף אם נמנעו שיש עוד צדדים וחילוקים בדבר כל עוד לא נתברר הענין על אשורו, מ"מ מידי ספיקא דאו' לא יצאנו. (יח)

יז. וראינו כאן להביא סמך לאסור חכמה זו הנעשית ע"י שמשמש באברי הגוף כדי לברר על מציאות נעלמה, מהא דמצינו אצל ראש וראשון לכל הקוסמים – בלעם, בנמ' סנהדרין (דף ק"ה ע"א) דאמרו הז"ל דבלעם קוסם באמתו היה, היינו שהיה מגלה תשובתו ע"י אבר מאברי גופו כדוגמת חכמה זו וכדוגמת גורל החול הנ"ל שעושה נקודות ע"י ידיו וכנ"ל. אמנם עיין ברש"י שם בנמ' דפירש: כגון מעלה בזכורו, ופשמות כוונתו שהעלה נשמה ע"י אמתו דלכאורה הוא איסור אחר של דורש אל המתים או אוב וידעוני, אבל למעשה י"ל דהוא אותו הענין, דהבקיאים בחכמות אלו יכולים לקסום ע"י שמתקשרים לנפש עצמם או לנפש זולתם, ויש שמתקשרים גם לנפשות המתים שהם נשמות גדולות מהם וממשיכים תשובתם מהם. על כל פנים פירוש זה אינו מוכרח ואפשר לפרש גם באופנים אחרים, אלא דמ"מ סמך הוא לדבר.

יח. עיין במה שכתב בשו"ת בנין ציון (סימן ס"ז), מובא גם בדרכי תשובה בסימן קע"ט ונפסק להלכה בשו"ת אנ"מ) דמותר לעסוק ברפואת ההיפנוזא (שקראו אז מאגניטיזר"ן), דהיינו שמכניסים האדם למצב הדומה לשינה בלי הרגשה ומרפאים אותו ע"י כך, ובזמן השינה הזו יכולים לשאול לו שאלות ויכולים לצוות אותו מה לעשות, ומביא הבנין ציון ששואלים להם כל מני דברים הנעשים בעולם וביכולתם לדעת דברים נעלמים, ועיי"ש שמתיר להתרפאות בזה גם בחולה שאין בו סכנה.

ולפענ"ד אין זה דומה לנידון דידן, דבהיפנוזא מרפאים את האדם בעיקר ע"י שנכנס למצב המופשט, וממילא יכולים לשלוט על נפשו ולצוות אותו מה לעשות, כגון אם הוא רגיל לעשן מצווים אותו דמעכשיו לא יתאוה יותר לעשן והאדם שומע לרופא ומציית ואין בזה גדר איסור, וכן אפילו ששואלים אותו על זכרונותיו ועל פחדים שהיו לו כל ימי חייו ואומרים לו

י. בענין השתמשות בכוחות של אנרגיה

הנה היום נמצאים הרבה אנשים שע"י כח הריכוז יכולים להמשיך כח אנרגיה בידיהם כדי לרפאות בני אדם, ויש יכולים לעשות דברים נפלאים כגון לעקם ברזל הנמצא בידי אחרים וכגון להפעיל מכשיר חשמל ע"י כח הריכוז וכיוצא באלו הדברים, ויש להסתפק אם יש איסור בדבר.

והנה פשוט הדבר שאם עושים הדבר ע"י התבוננות בע"ז כגון בחכמת ה"רייקי" אשר בשלבים הסופיים נעשה ע"י התקשרות לצלמים ובשלבים אחרים ע"י התקשרות למורים המקושרים בעצמם לע"ז, הרי בודאי שיש בזה שאלה חמורה של ע"ז. אמנם עיקר השאלה אם עושים זאת בלא שום

שמעכשיו לא יפחד עוד משתמשים בזיכרונותיו החקוקים במוחו ונעלמו ממנו במשך השנים ורק כיוון שנכנס לזה המצב נתעורר כח הזכרון שבו והוא נזכר.

ואע"פ דהבנין ציון התיר זאת הרפואה נראה דלא התיר רק חלק הרפואה שעל ידו משתלט הרופא על נפש החולה ומצווה עליו מה לעשות כנ"ל, אבל אה"נ דאם היו משתמשים בחכמה זו כדי לשאול עתידות ודברים נסתרים מן העבר כגון גלגולים וכד' או ששואלים מה לעשות, אולי היה מודה הבנין ציון שיש בזה איסור. ובאמת הוא עצמו מסתפק במהות זו החכמה האם יש בזה כישוף (וכוונתו להתיר במקום פקו"נ אף אם יש בזה כישוף), ונוטה שם בדבריו להתיר הדבר כיוון שהוא מעשה שעל פי הטבע ואין בו כישוף.

אמנם אין משם ראיה מוכרחת שמותר לשאול בדברים הנעלמים ע"י חכמה זו, שאפילו אם נאמר שרפואה זו מותרת והרי האדם נמצא במצב של דמיון ויכול לקסום דברים, מ"מ אין זה עיקר הרפואה כמו שכתבנו, ועדיין צ"ע בדבר. ועכ"פ לענין דינא, כיוון שהבנין ציון לא הביא כלל את דברי הרמב"ם והמורה נבוכים, ומי יאמר דהרמב"ם יודה שאם באמת האדם יניח את חברו במצב כזה של היפנוזה וישאל לו שאלות על דברים נעלמים, דאין בזה חשש של איסור קוסם. ועוד שהוא כותב בעצמו שאינו יודע כיצד חכמה זו פועלת, ולפיכך אי אפשר לפסוק מכאן לענינא דידן.

ואם מותר לגלות דברים העתידים להיות וכל דברים הנעלמים ע"י כח המחשבה בלבד בלא שום פעולה צ"ע בדבר דלכאורה כל האיסור המבואר ברמב"ם הוא ע"י מעשה ולכ' אין זה שונה מכל אדם שיש לו כח טבעי וכנ"ל בדברי הרמב"ן וצ"ע. ועוד כאן המקום להעיר דאין לחכמה זו שייכות לאלו הבדיקות שעושים ע"י מכונה הבודקת מהו מאכל המזיק לאדם או מועיל לו, דשאני התם דנמשך כבר אור הנפש בתוך הגוף הגשמי והגוף עצמו מרגיש במציאות איזה דבר טוב לו או מזיק ואלו המכונות פועלות רק ע"י שמודרים כח החשמל הטבעי של הגוף, ואינם ממשיכים תשובה נעלמת מהנפש שאינה מתגלה בגוף.

התקשרות לע"ז ורק ע"י כח הריכוז בלבד, ואין כאן שימוש בכוחות הטומאה בהדיא.

והנה עיקר הספק הוא עפ"י מה שמבואר ברמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פ' ל"ז) אשר הבאנו דבריו לעיל, דכתב שם בענין כת הקוסמים והמנחשים שהם מכת בעלי הדמיון (עיי"ש בדבריו) וז"ל: וכן העושים הפליאות בתחבולות הזרות והמלאכות הנעלמות, ע"כ. ומשמע מדברי הרמב"ם דע"י כח הדמיון יוכל האדם לפעול דברים נפלאים, וממילא יש לחקור עפ"י שיטתו אם האדם עושה דבר פלא ע"י כח המדמה האם נכלל באיסור כישוף, דהרמב"ם עצמו לא כתב בפירוש בלאו דכישוף כיצד נעשה מעשה הכישוף. וכיוון דחזינן הכא דשייך לעשות דברים נפלאים ע"י כח הריכוז ועפ"י הרמב"ם הנ"ל (במורה נבוכים) אלו הדברים הנפלאים והמלאכות הנעלמות הם בכלל קוסם, הרי מסתבר לומר שלפעול פעולות הנ"ל ע"י כח הריכוז נכלל בגדר מכשף.

וא"כ צ"ע אם מותר להשתמש בדרך זו לשם רפואה במקום שאין בו פיקוח נפש (ולפי שיטת הוה"ק הנ"ל אפילו במקום פקו"נ אסור). ועיי' בספר המצוות להרמב"ם (לא תעשה ל"ב) בדבר אסור מעונן וז"ל: מעונן זה האוחז את העינים והוא מין גדול מן התחבולה מחובר אליו קלות התנועה ביד עד שיתדמה

לאנשים שיעשה עינים אין אמיתות להם כמו שנראה אותם יעשו תמיד שיקח חבל וישים אותו בכנף כגדו לפני העם ויוציאהו נחש וישליך טבעת לאויר ואחר כך יוציאהו מפי אדם אחד מן העומדים לפניו ומה שדומה להם מפעולות החרטומים המפורסמים אצל ההמון כל פועל מהם אסור ומי שעושה יקרא אוחז העינים והוא מין מן הכשוף ומפני זה לוקה והוא עם זה גונב דעת הבריות וההפסד המגיע מזה גדול מאד כי ציור העינים הנמנעים תכלית המניעה אפשריים אצל הסכלים והנשים והקטנים רע מאד ויפסיד שכלם וישיבם להאמין הנמנע והיותו אפשר שיהיה והבן זה, עכ"ד. ולפי דבריו כ"ש הוא לגבי העושים מעשי נפלאות ועניינים הנמנעים בפועל ע"י כח הדמיון שודאי שיש בזה האיסור דכישוף, אלא שיש להסתפק בדבר דהיום ישנם כ"כ הרבה אנשים שמרפאים ע"י כח זה ואולי אין זה בגדר דבר נפלא ונעלם שהרי הוא דבר שנתפשט כ"כ, ורק מי שעושה דבר שהוא בגדר פלא אצל בני אדם יש בו גדר איסור אבל הידוע וקרוב לטבע אין בו איסור ועדיין צ"ע בכל הנ"ל.

והשי"ת יצילנו מכל איסור ומכשול וישים חלקנו עם הצדיקים האמיתיים ההולכים בדרך ה' בתמים ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים בב"א.

